

Iš archyvų

Dianos JOVAIŠIENĖS interviu su prof. Violeta KELERTIENE

Kultūros ir lituanistikos mokslo sklaida nelieka nepastebėta*

JAV gyvenanti literatūrologė prof. Violeta Kelertienė atvyko į Lietuvą atsiimti užsienio lietuviams teikiamos mokslo premijos už tarptautinio lygio mokslo pasiekimus ir bendradarbiavimą su Lietuva. Rugsėjo mėnesį Vytauto Didžiojo universitete Lietuvių literatūros katedros magistrantai ir doktorantai turėjo galimybę išklausti intensyvų profesorės dėstytą kursą „Ričardo Gavelio kūryba postkolonijiniu aspektu“. Kaip teigia V. Kelertienė, ji visada jautėsi esanti lietuvė, todėl jos profesinė veikla neatsiejama nuo lietuviybės – Ilinojaus universiteto Lituanistikos katedros vadovė, lietuviškų tekstų vertėja, akademinio žurnalo „Lituanus“ redaktorė, straipsnių rinkinio „Baltic Postcolonialism“ sudarytoja. Ir tai tik „oficialūs“ profesorės indėlis į lietuviškąją visuomeninę veiklą.

Profesorė Violeta Kelertienė maloniai sutiko atsakyti į Dianos Jovaišienės klausimus ir pasidalyti mintimis apie savo akademinę veiklą, literatūrą, kultūrinį gyvenimą išėivijoje.

1. Išvykote iš Lietuvos visai maža, tačiau išlaikėte lietuviškumą. Dabar daug keliaujate,

nuolat grįžtate į Lietuvą. Daugelis ankstesnės kartos išėivijų savo būseną apibūdina kaip „žmogus be vietos“, ji atskleidžia prarastą ryšį su Tėvyne. Kokia Jūsų pajauta ir santykis su Lietuva?

Kaip kažkas yra sakęs, man tiesiog patinka būti lietuve. Tačiau, visą gyvenimą Šiaurės Amerikoje ir Švedijoje buvus autsaidere, ir toliau noriu tokia būti. Į Lietuvą su visam grįžti nenoriu, o sielojuos dėl to, kas vyksta Lietuvoje. Savo mažu įnašu bandau paveikti jaunimą ir tuos žmones, kuriuos sutinku apskritai. Tai – mano gyvenimo prasmė.

2. Ar atsimenate pasitraukimą iš Lietuvos? Galbūt pasitraukimo momentas buvo papasakotas tėvų?

Su kuršių žvejais, jų mažu laiveliu, išplaukėme Gotlando link. Kilo audra ir beveik skendome, nes sugedo pompa. Laimė, žvejys Vindigis ją sutaisė, o ryte atsiradome Gotlando saloje ir kelis mėnesius gyvenome Visbio vaikų vasaros stovykloje kartu su la-

* Interviu parengtas vykdant Lietuvos mokslo tarybos remiamą projektą „Lietuviai pasaulyje: tautinio identiteto išsaugojimas emigracijoje“.

tviais ir estais. Jų vaikus atsime nu (gal tai buvo mano susidomėjimo baltais pradžia) ir aviečių arbatą, kurios man dar laive davė pagerti sena močiutė. Kelis vaizdelius atsime nu pati, bet daugiausia buvo pasakota tėvų ir kitų keleivių.

3. *Ar galima būtų klausti asmeninio klausimo? Jūsų šeima buvo išskirta: Jūs su tėvais pasitraukėte iš Lietuvos, Jūsų brolis liko pas senelius. Kaip pavyko pokariu bendrauti, susisiekti su artimaisiais? Kaip vėliau, jau atkūrus Nepriklausomybę, pavyko įveikti skirtinguose kontekstuose gyvenusiųjų skirtumus?*

Mano senelis buvo apskrus ir sugebėjo 1945 m. per Raudonąjį kryžių mums persiųsti žinią, kad jie visi išgyveno karą. Deja, 1946 m. jį išvežė į Archangelską ir jis ten greitai mirė. Susirašinėjimas ir siuntiniai prasidėjo po Stalino mirties. Aš to „konteksto“ nelabai jaučiu, bandau žmones suprasti, atjausti ir pateisinti, ir jie mane priima tokią, kokia esu.

4. *Kokia lietuvybės samprata susiformavo vaikystėje? Kas prisidėjo prie šios sampratos formavimo ir kuo jus patraukė prigimtinė etninė tapatybė?*

Aš visada jaučiausi lietuvė ir domėjausi lietuviška literatūra ir kultūra. Vaikystėje nuo 4 metų skaičiau elementorių „Aušrelė“, skaičiau Žemaitę, Šatrijos Raganą ir kitas prieinamas knygas. Lankiau šeštadieninę mokyklą, buvau pirmūnė. Daug vėliau pas dr. Kostą Ostrauską lankiau lietuvių prozos kursą Pensilvanijos universitete, o dar vėliau, jau būdama doktorantė, dėsčiau Lituaništos seminare 10 metų ir pati lankiau kitų dėstytojų paskaitas: Rimvydo Šilbajorio, Vytauto Kavolio ir kt. Išskyrus dešimtmetį, kai man buvo 20 metų ir maištavau prieš lietuvybę, gyvenau labai lietuvišką gyvenimą.

5. *Kuo, Jūsų manymu, skiriasi lietuviškosios tapatybės samprata išeivijoje ir Lietuvoje?*

Ir Amerikoje, ir Lietuvoje bendrauju su sąmoningais lietuviais, kurie dirba Lietuvos naudai, padeda konstruoti naująją Lietuvą, tai skirtumų nematau. Visi jaučiame bendrą tikslą.

6. *Kaip vertinate lietuvių kultūrinį gyvenimą JAV šiomis dienomis ir perspektyvoje? (Esate minėjusi, kad Jūsų ilgą laiką redaguoti „Metmenys“ nebeleidžiami, nes nebuvo pakankamai rašančių kultūrinius straipsnius.) Koks leidinys šiuo metu atlieka kultūrinę misiją?*

Kultūrinis gyvenimas JAV pereina pamažu į anglų kalbą, nebent padėtį išgelbės trečiabangiai lietuviai. Jie vis stiprėjanti jėga, ir turiu vilčių, kad jiems prireiks lietuvių kultūros. Bent Sietle, kur dabar gyvenu, visų emigracijų nariai dirbame kartu ir kaip mažam telkiniui turime gana gyvą žmonių grupę.

7. *Tebesate „Lituanus“ žurnalo atsakingoji redaktorė. Kokia, Jūsų nuomone, šio žurnalo ateitis?*

„Lituanus“ vis daugiau skaitomas angliakalbių, nors finansiškai išlaikomas dipukų kartos. Tikiuosi, kad dar ilgai gyvuos. Gaila, kad mažai siūloma straipsnių iš Lietuvos, galėtų daugiau kas rašyti. Mūsų žurnalas recenzuojamas ir patenka į bibliografijas ir duomenų bazes pasaulyje.

8. *Girdėjome apie Jūsų „Knygos mylėtojų būrelį“ Sietle. Gal galėtumėte trumpai apibūdinti jo veiklą?*

Kadangi būrelį lanko lenkai, latviai ir angliakalbiai skaitytojai, skaitome angliškas knygas: „Vilniaus pokerį“, Laimono Briedžio knygą, Daivos Markelis naują knygą ir kitas išverstas knygas.

9. *Esate žinoma ir kaip lietuvių literatūros vertėja, dabar verčiate Žemaitės kūrybą. Kaip manote, kokią auditoriją turėtų sudominti šie tekstai?*

Žemaitės kūryba bus naudojama Baltų ir skandinavų literatūros ir kultūros kursuose, ne tik lietuvių. Be to, jos laukia lietuviai ir žemaičiai, norintys supažindinti savo vaikus ir anūkus su buvusia Lietuva, iš kurios jų protėviai emigravo. Skaitys ir amerikiečiai, kurie domisi kitais kraštais.

10. *Ar patenkinama, Jūsų nuomone, šiuo metu lietuvių literatūros vertimų į anglų kalbą padėtis? Kas ir ką šiuo metu verčia JAV?*

Vertimų niekad neužtenka. Šiuo metu ke turias knygas verčia E. Novickas, Lituanistikos katedros parengta magistrė. Tai Kunčino „Tūla“, Gavelio „Sun-Tzu gyvenimas šventajame Vilniaus mieste“, Cvirkos „Frank Kruk“, ir Radvilavičiūtės rinktinė. Ką verčia Laima Vince, nežinau.

11. *Kas lemia autoriaus ar kūrinio pasirinkimą versti į anglų kalbą išivijoje? Kokius kūrinius planuojate versti ateityje?*

Pats vertėjas rizikuoja ir verčia, o paskui ieško leidėjo. Kol kas sekasi neblogai. Aš turiu kitų projektų ir nenumatau vertimo ar timoj ateity.

12. *Rugsėjo mėnesį Vytauto Didžiojo universitete Lietuvių literatūros katedroje dėstėte intensyvų kursą „Ričardo Gavelio kūryba postkolonijiniu aspektu“. Kokių randate panašumų ir skirtumų tarp pedagoginio darbo Ilinojais universitete ir VDU?*

Didelių skirtumų nematau, nes Ilinojais universitete irgi daugiausia dėstė magis trantams ir doktorantams. VDU lygis atrodo labai panašus.

13. *Buvote Ilinojais universiteto Lituanistikos katedros dėstytoja ir vadovė. Kokia buvo ir yra lituanistikos studijų svetur misija? Ką, Jūsų many mu, šios studijos davė studentams iš Lietuvos?*

Aš suvokiau mūsų misiją parengti gerus profesionalus ir sąmoningus lietuvius. Jei gu studentai ne lietuviai, plačiau juos supa žindinti su Lietuva, jos istorija ir dabartine padėtimi. Magistrantai ir doktorantai iš Lie tuvos (studentų nebuvo dėl imigracijos poli tikos) buvo lituanistai, ir mes davėme jiems progą pasidairyti po užsienį, gavo platesnį išsilavinimą lankydami kursų ir kituose departamentuose, susipažino su naujausio mis teorijomis. Lituanistai iš tikrųjų kitur nei Lituanistikos katedra Čikagoje ir nega lėjo žvalgytis, nes lituanistika nedaug kur dėstoma pasaulyje. Visi grįžo į Lietuvą, iš skyrus kelis, kuriems sutrukdė Kupidonas... Visi turi atsakingas pareigas Lietuvoje, dirba universitetuose, ministerijose ir pan. Tuo mes didžiuojamės ir jaučiamės nors krisleliu prisidedantys prie Lietuvos mokslo moder nizacijos.

14. *Kokius kursus dėstėte Ilinojais univer sitete? Ar tai buvo paskaitos išskirtinai lietu vių ir lietuvių kilmės amerikiečiams? Ar dar kas nors (be mūsų tautiečių) domisi lietuvių literatūra?*

Paskaitos vyksta įvairiems studentams. Lietuvių kultūros kursas turi tarp 60 ir 90 studentų. Daug dėstome iš vertimų, kad pa siektume ir kitakalbius. Atsiranda studentų, kurie domisi, tačiau dar labai pasigendame trečiabangių studentų. Kažkodėl jie mažai domisi lietuvių studijomis, eina į pelningas mokslo sritis.

15. *Minėjote, kad norėtumėte parašyti knygą apie Gavelio kūrybą anglų kalba. Gal planuojama versti į anglų kalbą daugiau jo kūrinių? Kuo Jus patraukė Gavelio tekstai?*

Gavelio kūryba susidomėjau jau nuo pat pradžios, nes jis rašo apie dalykus iš esmės ir vakarietiški. Nors daug metų domėjausi kitų rašytojų ezopine kalba parašytais tektais, Gavelis patraukė šviežia kalba ir tematika. Jo meninės priemonės visai kitokios nei jo kartos rašytojų. Knyga apie Gavelį užims kelerius metus, ir toli į priekį nesugebu žvelgti, apie vertimus šiuo metu negalvoju, reikia pirma užbaigti Žemaitę.

16. Kokie dar šiuolaikiniai lietuvių autoriai Jus domina? Kuriuos įvertintumėte ir už ką? Kaip vertinate postmodernistinius lietuvių bandymus?

Kadangi Herkus Kunčius neskaito moterų kūrybos, aš stengiuosi ją skaityti ir ypač mėgstu G. Radvilavičiūtę. Sunku parsitempti knygas į namus iš Lietuvos, tai ne viską gatau. V. Martinkus, R. Rastauskas, Kasparavičius daro įspūdį, tas pats Kunčius, Papievis domina. Skaitau tik prozą, dar kartais Mar-

čėną ir Navaką pavartau. Postmodernizmas galėtų daryti didesnę įtaką Lietuvoje.

17. Jūsų nuomone, kokios yra lietuvių literatūros perspektyvos pasauliniame kontekste? Kokios pasaulinės literatūros tendencijos? Kuria kryptim einame mes ir kokios literatūros reikia šiandieniam skaitytojui?

Man atrodo, kad šiuo metu dirba daug ir gerų vertėjų, verčiančių į pasaulio kalbas. Dar niekada nebuvo tokio pasirinkimo įdomių knygų kaip dabar. Žinoma, galėtų ir turėtų būti jų daugiau. Reikia išmokti knygų rinkodarą. Kol kas nelabai suprantama, kaip reklama vystoma. Pvz., apie Gavelį yra net neigiamos informacijos, cituojamas koks kritikas, kuriam kažkuri knyga nepatikusi. Tai dera kitur, o ne reklamai, nes pakenktų rašytojo įvaizdžiui pasaulyje. Pasaulinės tendencijos? Memuarai, mažiau grožinės prozos, bet gera knyga visada ras savo skaitytoją. Tuo reikia tikėti.